

Çavuşoğlu, Özgür (2020). "Bir Çeviri Eleştirisi: Ecevit'in "Adam Olmak" Başlıklı Şiir Çevirisi". *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. Çeviribilim Özel Sayısı, s. 47-71.

**BİR ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİ:
ECEVİT'İN "ADAM OLMAK" BAŞLIKLİ ŞİİR ÇEVİRİSİ***
A TRANSLATION CRITICISM:
ECEVİT'S POETIC TRANSLATION ENTITLED "ADAM OLMAK"

Dr. Öğretim Üyesi Özgür ÇAVUŞOĞLU**
Haliç Üniversitesi
ozguncavusoglu@halic.edu.tr

Öz

Bu eleştiri yazısındaki kaynak metni, Rudyard Kipling'in 1910 yılında, o zamanın İngiliz milliyetçiliği ve yayılmacı ideolojisiyle kendi toplumu için yazmış olduğu "If-" başlıklı şiiri oluşturmaktadır. Kipling'in İngiliz çocukluklarına hitaben, hayatta onları bekleyen zorluklarla nasıl baş edebilecekleri konusunda yazdığı bu öğretici şiiri, yayımlanmasından 66 yıl sonra, 1976 yılında Türkiye'de siyaset adamı, şair-çevirmen Bülent Ecevit'in "Adam Olmak" başlıklı Türkçe çevirisiyle de okunmaya devam etmiştir. Bu çeviride, Ecevit'in erek metninin başlığına da yansıdığı gibi, çevirmenin hem kendisinin hem de ideolojik bir

* Bu çeviri eleştirisi yazısındaki bilgilerin bir kısmından, Arsun Uras Yılmaz ile Özgür Çavuşoğlu'nun (2014) 02-04 Mayıs 2013 tarihlerinde Kemer-Antalya'da gerçekleştirilen 27. Ulusal Dilbilim Kurultayı'nda sunduğu "Şiir Çevirisi Üzerine Sosyo-kültürel Bağlamda Söylem Çözümlemesi: R. Kipling'in 'If' Şiirinin Türkçe Çevirileri" başlıklı bildiride yararlanılmıştır.

** ORCID: orcid.org/0000-0002-7885-0609

parçası olduğu erek toplumun ve kültürün o günkü koşullardaki beklentileri, ihtiyaçları doğrultusunda, kaynak metne göre bazı çarpıcı değişiklikler yaptığı, daha doğrusu, Popoviç'in deyimiyle "seçeneksel deyiş kaydırmaları"na başvurduğu görülmektedir. Böylece, bu eleştiri yazısının amacı, çevirinin kaynak metnin bir kopyası olmadığı ve kaynak kültür veya kaynak toplumdaki ziyade çevirinin amaçladığı erek toplumun, erek kültürün koşullarının yönlendirdiği bir gerçeklik olduğu düsturuyla hareket ederek, çevirmenin bu çevirisindeki erek-odaklı yaklaşımını betimlemektir. Bu betimlemede, erek metindeki "seçeneksel deyiş kaydırmaları", iki metin arasındaki sosyo-kültürel farklılıklar artalanında, çevirinin amacı (skopos) da göz önünde bulundurularak açıklanmaya çalışılmakta; böylece, çevirmenin stratejileri iki metnin, Nord'un deyimiyle, "metin-dışı" ve "metin-içi" bağlamları göz önünde bulundurularak tartışılmaktadır. Sonuç olarak, Ecevit'in Türkiye'nin 1970'li yıllardaki çalkantılı siyasal ortamında kendi toplumu için ürettiği bu şiir çevirisinin, erek kutup bağlamında zaman, yer ve kültürün yani sosyo-kültürel kısıtlamaların çevirmen ve çeviri edimi üzerinde ne kadar etkili olabileceğini gösteren güzel bir örnek oluşturduğu gözlemlenmektedir. Kipling'in kendi toplumunun o zamanki ideolojisini yansıtan şiiri, "Adam Olmak" başlıklı, House'un deyimiyle, "örtük" erek metinde adeta Ecevit'in kendi toplumunu, halkını yine onların yararına birleştirmeye çalışan, kendi "halkçı" ideolojisinin bir söylemine dönüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri eleştirisi, çeviri-amaçlı metin çözümlemesi, şiir çevirisi, ideoloji.

Abstract

In this criticism, Rudyard Kipling's "If-" poem, which was published in 1910 and which reflects the nationalist and imperialist ideology of Great Britain of that time, constitutes the source text. This didactic poem, which Kipling wrote to address the British children about how to cope with the difficulties that they can face in life, 66 years after its publication, continued to be read in the politician, poet-translator Bülent Ecevit's Turkish translation entitled "Adam Olmak" (Being a Nice Person) in 1976 in Turkey. In this translation, it is seen that due to the particular needs and expectations of the target society and culture of his time, of which he himself was an ideological part, the translator brought about some striking changes or "optional shifts of expression", in Popovic's terms, in his target text, which is also reflected in its title. Thus, the purpose of this research is to describe the translator's target-oriented approach in this translation, bearing in mind that a translation is normally not a

replica of its source text but a reality primarily guided by the conditions of the target pole for which it is performed, not of the source one. In this description, the "optional shifts" are being explained in the light of the differences between the socio-cultural backgrounds of the two texts and the skopos of the translation; thus, the translator's strategies are discussed within the "extratextual" and "intratextual" contexts of both texts, in Nord's terms. Consequently, it is observed that this poetic translation, which Ecevit produced for the target society amid the political turmoil in Turkey in 1970's, is a fine example of how the socio-cultural constraints - time, place and culture - in the target pole can affect the translator and his or her translation performance. Kipling's poem, which reflects his people's ideology at his time, turns into a discourse reflecting Ecevit's populist ideology, aiming to bring his own people together for their benefit in his "covert" target text, in House's terms.

Keywords: Translation criticism, translation-oriented textual analysis, poetic translation, ideology.

Giriş

Türkiye Cumhuriyet'inde dört kez başbakanlık, sekiz yıl Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlığı, yaklaşık on altı yıl Demokratik Sol Parti Genel Başkanlığı ve uzun yıllar milletvekilliği yapmış olan gazeteci, yazar, şair, siyasetçi ve devlet adamı Bülent Ecevit (1925-2006) aynı zamanda bir çevirmendir. Siyaset tarihimize "ortanın solu" (bk. Akar ve DüNDAR, 2015: 70) kavramını kazandırmış olan Ecevit, bu dünya görüşünü yansıtan birçok siyasi eserin yanı sıra yazdığı dört şiir kitabıyla da kültürel hayatımızda yer almaktadır. Robert Koleji'nde öğrendiği İngilizcesi ile üniversite yıllarının bilgi ve kültür birikiminden önce Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nde çevirmen, sonra Londra Elçiliği Basın Ataşeliği'nde kâtip olarak yararlanan Ecevit, sonraları gazetecilik mesleğine geçip siyasetin çalkantılı yıllarına adım atar. Siyaset adamı, bu inişli çıkışlı yolda sık sık sığındığı edebiyat, şiir çalışmaları sırasında dünya edebiyatından şiir çevirileri de yapar. Örneğin, Hintli şair Tagor'dan, Çin bilgisi Lao Tsu'dan ve Dylon Thomas, T.S. Eliot, Rudyard Kipling gibi Anglosakson şairlerden yaptığı şiir çevirilerini *Şiirler: Şiir Çevirileri, Yazın ve Sanat Yazıları* başlıklı eserinde yayımlar. Bu

eserinde bir çevirisi vardır ki, kendi ismiyle adeta özdeşleşmiştir: “Adam Olmak” (1976: 106-107).

Benim Ecevit’in İngiliz şair Kipling’in “If-” başlıklı şiirinden yaptığı “Adam Olmak” başlıklı çevirisiyle ilk karşılaşmam Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dil Bilimi’nde okuduğum ve şiirle yakından ilgilenmeye başladığım yıllara rastlar. Sonraki her karşılaşmamda bu çeviri şiirin okuyucuyu yücelten, olumlu bir etki bırakan yapısı şiir zevkimde ayrı bir tat bırakmış; şiiri çevirmenin mütevazı, insancıl, demokrat kimliğine hep çok uygun bulmuşumdur:

[...]
herkesle düşüp kalkar erdemli kalabilirsen
unutmayabilirsen halkı kırallarla gezerken
dost da düşman da incitemezse seni
ne küçümser ne büyültürsen çevreni
her saatin her dakkasına
emeğini katarsan hakçasına
herşeyiyle dünya önüne serilir
üstelik oğlum adam oldun demektir”

50

Ancak, Ecevit’in bu çevirisinin özgün metnini çeviribilim alanındaki yüksek lisans çalışmam sırasında okuduğumda, iki metin arasında bazı farklar hemen dikkatimi çekti. Çevirinin özgün metnin kopyası olamayacağını, kendi sosyo-kültürel bağlamında işlev görecektir “bir bakıma” yeni bir metin oluşunu öğrenmiş, içselleştirmiş birisi olarak gördüğüm bu farkları çok yadırgamadım. Anton Popoviç’in (1970) çeviri metinle özgün metin arasında dilsel, toplumsal, kültürel niteliklerden kaynaklanan farklılıkları “değiş kay(dır)maları” diye nitelediği ve bir kısmı zorunlu, bir kısmı tercihe bağlı (seçeneksel) bu farklılıkların doğasını açıkladığı makalesi, özellikle yazın çevirisinde olan biteni daha iyi kavramama yardımcı oldu. Popoviç bu aydınlatıcı betimlemesini, her ne kadar sadece kaynak metin erek metin faktörlerini göz önüne alarak, fakat çeviri metni etkileyen metin-dışı kısıtlamaları göz önünde bulundurmadan salt dilsel bir yaklaşımla yapıyor olsa da, araştırmacıyı çeviri olgusunun gerçeklerine yaklaştırmaktadır. Artık çeviriyle özgün metin arasında görülen her fark hemen “hata” olarak

nitelenmeyecektir. Böylece, bu nispeten özgürlükçü ve olumlu yaklaşım, kaynak metni erek kültür ortamına yararlı yani işlevsel olarak aktarmaya çalışan çevirmene de bir hareket alanı vermekte, psikolojisini rahatlatmaktadır.

Ben bu çeviri eleştirisi yazımda, "Adam Olmak" şiirini okuduktan sonra kaynak metni incelediğimde öne çıkan, örneğin, çevirmenin şiirin başlığındaki tercihi gibi bazı değişiklikleri irdelemeye çalışacağım. Ancak bu değişikliklerin nedenlerini, sonucunu, Popoviç'in tersine, sadece dilsel, metinsel değil sosyo-kültürel bir bağlamda da ele almaya çalışacağım. Doğası itibariyle öznel bir yanı da olan eleştiri alanında, Ayşe Banu Karadağ'ın (1997) haklı olarak önerdiği gibi, bilimselliğe, nesnellığe ulaşabilmek için görüşlerimi çeviribilimcilerin kuramsal düşünceleriyle desteklemeye ve Heidemarie Salevsky'nin (1998: 199) önerisiyle de, başka disiplinlerden de yararlanmaya çalışacağım. "Adam Olmak" şiirini ve çevirmenini daha iyi anlayabilmek yani çevirmenin tercihlerini, kararlarını, dilini, kısacası stratejilerini daha iyi değerlendirebilmek için, öncelikle Ecevit'in çevirisini yayımladığı 1976 yılı Türkiye'si'nin sosyo-kültürel ortamını betimlemeye çalışmak, sonra da özgün şiirin kendi dönemiyle kurduğu dizgesel ilişkiyi ortaya koymak, daha bütüncül ve daha nesnel bir bakışa ulaşmak bakımından yararlı olacaktır (krş. Kurultay, 1999: 27; Akbulut, 2012: 117; İnce, 2010: 110). Zira Juliane House'un (2001: 248) da ileri sürdüğü gibi, bir metin ile onu çevreleyen sosyo-kültürel bağlam arasında birbirinden ayrılmayan çok sıkı bir ilişki ve etkileşim vardır. Ayrıca, Salevsky (1998: 209), Jähnichen'den alıntı yaparak, bu şekilde tarihsel bir kültürel bağlam karşılaştırması yapılmasının ve çevirmenin öznel bakış açısının göz önünde tutulmasının özellikle "özgür" yapılan yazınsal çeviride işlevsel yeterliliğin saptanması açısından önemli olduğunu öne sürüyor. Bu noktada, Jähnichen'in salt metinsel karşılaştırmanın yeterli olmayacağını ve sosyo-kültürel bağlamdaki farklılıktan dolayı "yan anlamsal metin potansiyelinin oluşmasını" vurgulaması oldukça aydınlatıcıdır. Ayrıca, Christiane Nord'un (1991: 35-38) çeviri-amaçlı metin çözümlemesi modeli de, metinleri ve işlevlerini daha iyi anlamaya çalışırken metinlerin birbirini tamamlayan bu ikili niteliğini temel

almaktadır: bir metnin hangi sosyo-kültürel bağlamda yani kim(ler) tarafından kim(ler) için nerede, ne zaman, hangi amaçla üretilip, alıcılarına ne zaman, nerede, hangi iletişim kanalıyla veya olukla, ne tür bir etkiyle iletildiği gibi niteliklerine odaklanan “metin-dışı faktörler” ve metnin, örneğin, ana konusu, yazarın bu konuda ne söyleyip söylemediği yani içeriği, bu içeriğin sunum sırası, duygusu (tonu), dilsel (sözel), biçimsel ve dil-dışı yani sözel olmayan (işitsel-görsel) niteliklerini irdeleyen “metin-içi faktörler”.

Ecevit’in “Adam Olmak” başlıklı şiir çevirisi Mehmet Cem Odabaşı ile Şaban Köktürk (2013) tarafından da metin çözümlemesi yöntemiyle eleştirilmiştir. Ancak, Odabaşı ile Köktürk, erek metni “ideolojik çeviri” olarak tanımladıkları eleştiri yazılarında, çeviride kaynak metne göre oluşan değişiklikleri sadece André Lefevere’nin Susan Bassnett’la (bk. Bassnett ve Lefevere, 1995) birlikte öne sürdüğü “yeniden yazma” (*rewriting*) kavramındaki ideolojik yaklaşımla açıklamakta, başka kuram ve yaklaşımlardan yararlanmamaktadırlar. Benim eleştiri yazım ise, bu iki yazarın “şimdiye kadar bu yönden incelenmemesi bir eksiklik” (2013: 193) dediği erek metin-kaynak metin karşılaştırmasını daha geniş ve detaylı bir sosyo-kültürel bağlamda yapmayı ve “yeniden yazma” kuramının yanı sıra, çok sayıda bilim insanının çeviri ve çeviri eleştirisi konusunda ileri sürdüğü farklı görüş ve yaklaşımlardan faydalanmayı amaçlamaktadır.

Tartışma

Ecevit, Kipling’in “If-” başlıklı ünlü şiirini 1976 yılında kültürümüze aktarır ve “Adam Olmak” şiiri siyaset tarihimizin en özel dönemlerinden birinde yayımlanır. 1972 yılında yapılan bir kurultay sonucu, partisinin 33 yıldır genel başkanlığını yapmış olan İsmet İnönü’den Cumhuriyet Halk Partisi’nin genel başkanlığı görevini devralan yeni lider Ecevit, 1973 yılında “Karaoğlan” lakabıyla girdiği seçimlerden partisini birinci olarak çıkarır; 1974 yılında, “siyasete başladıktan tam 20 yıl sonra” kurulan koalisyon hükümetinin başbakanı olur (bk. Akar ve DüNDAR, 2015: 89-92). Kıbrıs Adası’nda barışı tehdit eden bir darbe girişiminden sonra,

Türkiye'nin adadaki garantörlüğünden doğan hakkı sebebiyle Başbakan Ecevit'in emriyle gerçekleştirilen ve başarıyla sonuçlanan Kıbrıs Barış Harekâtı, Karaoğlan'ın popülerliğini arttırarak ona bir unvan daha getirir: "Kıbrıs Fatihi" (2015: 95). Ali Topuzoğlu (1975) bir eserinde Ecevit portresini bütünüyle ortaya koyar: *Halk Adamı Ecevit*. Artık siyaset meydanlarının en beğenilen kişisi haline gelmiş olan Ecevit, 3 Haziran 1977'de, kimseyi çağırmadığı halde, yüz binlerle birlikte siyaset tarihimizin en kalabalık, en büyük mitinglerinden birini yapar; Taksim'i ve civar semtleri dolduran insanlar "Halkçı Ecevit" sloganıyla İstanbul'u ayağa kaldırırlar (Akar ve Dünder, 2015: 104). Ecevit, toplumun bütün kesimlerinden destek gördüğü; iş, aş bekleyen, emeklerinin karşılığını daha iyi alabilmeyi ümit eden işçi, çiftçi ve memurun dağa taşa "Umudumuz Ecevit" diye yazdığı o dönemde girdiği 1977 seçimlerinde oyların %41'ini alarak siyaset tarihimizin en yüksek sol oylarını toplar ve partisi seçimlerden yine birinci çıkar. Ecevit'in 1968 yılında yazdığı *Bu Düzen Değişmelidir* başlıklı kitabı da 1973, 1974 ve 1975 yıllarında üç kez daha basılarak "Halkçı Karaoğlan"ın siyaset arenasındaki bu yükselişine eşlik eder. Öyle görünüyor ki, şiir ve şiir çevirilerini yayımladığı, içi insancıl, barışçıl bir sevgi temasıyla yüklü *Şiirler: Şiir Çevirileri, Yazın ve Sanat Yazıları* başlıklı kitabının aynı döneme denk düşmesi, bu sosyo-kültürel ortamın yarattığı sinerjinin bir sonucudur.

Öte yandan, İngiliz şair Kipling (1865-1936) *Something of Myself* (Kendimden Bir Şeyler) (2007: 129) başlıklı otobiyografisinde büyük bir şaşkınlık içinde "yirmi yedi ülkede yetmiş iki dile çevrilmiş" (çeviri benim) diye bizzat nitelediği "If-" başlıklı dünyaca ünlü şiirini 1910 yılında yayımlar. Burada akla hemen bir soru geliyor: Bir şair, hem de 1907 yılı Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmış bir şair bir eserinin dünyada rağbet görüp başka kültürlerde çevrilmesine niye şaşırır? Acaba bu şiirini yazarken algısında sadece kendi toplumu, kendi kültürü mü vardı? Hikâyeleri, romanlarıyla da tanınan şair Kipling'in sosyo-kültürel ortamına kısa bir bakış, onun romantizm, mistisizm, aşırı ahlaklılık ve baskıyla nitelendirilen Kraliçe Viktorya dönemiyle birlikte anıldığını ortaya koyacaktır (bk. Havholm: 2009). Bu

dönem, din, ahlak anlayışı, seçkincilik, endüstrileşme, ilerleme gibi konularda kendini gösteren değerlerin öne çıktığı; toplumsal hayatta aile kurma, suça karşı toleranssızlık, orta sınıfın güçlenmesi, görev ve sorumluluk bilinci, erkekten yana cinsiyet ayrımı, sınıf ayrımı, çocuk işçi çalıştırma gibi olumlu ve olumsuz olguların birlikte görüldüğü bir dönem. Deniz gücünde rakipsiz kalan Britanya İmparatorluğu en parlak günlerini yaşarken, *Pax Britannica* diye tanımlanan “göreceli barış” durumunun keyfini çıkarıyor. Dönemin hâkim duygusu İngiliz milliyetçiliği, kendini üstün gören özgüveni, seçkinciliği ve yayılmacı emellerinden kaynaklanıyor; liberal ve hümanist bir tavra özenmiyor. Sanatta ise iki akım etkisini gösteriyor: 18. yüzyıl akılcılığına tepki olarak ortaya çıkan romantizm ve 19. yüzyılın ikinci yarısında zamanının hâkim duygusunun ürünü, gerçekçilik.

Her ne kadar kendisine tevdi edilen “Saray Şairi” ve şövalye unvanı ile liyakat madalyasını reddettiği ileri sürülse de, “İmparatorluk Şairi” (bk. Drabble ve Stringer, 1990: 308), “İmparatorluk Sözcüsü” (bk. Orwell: E.T. 11.05.2006; krş. Beach, 1962: 239) ya da “kahramanca hayatın vaizi” (bk. Dillingham, 2008, alıntılanan Havholm, 2009: 125) olarak tanımlanan Kipling, döneminin ilerleme ülküsüne uygun olarak, sık sık gençlere ve meslek sahiplerine öğretici konuşmalar yapıyor (bk. Kipling, 1928); Güney Afrika kara savaşlarını ve ardından yaşanan 1. Dünya Savaşı’ndaki İngiliz emellerini olumlayan politik demeçler veriyor; yazılar, şiirler yazıyor (bk. Carrington, 1955). Böylece şair, hem özel hayatı hem sanatıyla yaşadığı döneme oldukça benzer bir görüntü ortaya koyuyor (krş. Young: E.T. 23.05.2016). Viktorya döneminin “Saray Şairi” unvanlı sanatçısı Lord Alfred Tennyson gibi, onun da döneminin ve Britanya İmparatorluğu’nun değerlerini seslendirdiğine inanılıyor (bk. Lopez: E.T. 10.12.2012). *19. yy. ve Erken 20. yy. İngiliz Edebiyatı* başlıklı antolojide Joseph Warren Beach’in (1962: 237) ileri sürdüğü gibi, Kipling genellikle eserlerinde öncelikle Britanya İmparatorluğu’nun refahı için endişelenen erkeklerin ilgilerine hitap eden, yerel insanların işlerine ancak İngiliz çıkarlarına hizmet ettiği sürece sempatiyle yaklaşan, sistemin kötü yanlarından ziyade faziletlerini dillendiren ve bu yaklaşımıyla demokrasiye değil, sadece yöneten

ve yönetilen sınıfların bulunduğu inanan, kısacası döneminin İngiliz üstünlüğüne dayalı yayımcı ideallerine hizmet eden bir sanatçı olarak değerlendiriliyor. Beach, makalesinde "demokrasiye tahammülü yoktu, etkililiğine hiç inanmıyordu", "kendi kendine yönetimin güzelliklerini aklından bile geçirmemiş gibi görünüyor" diye bahsettiği yazarın en kuvvetli yanının, belki de, var olma mücadelesini insan hayatının imkânlarını koşullandıran olgu olarak görmesi olduğunu söylüyor (1962: 239 ve 240, çeviri benim). Antoloji yazarı Beach, böylece, bize "yılmaz bir şövalye" olarak dönemini temsil eden bir Kipling portresi çiziyor.

Kipling'in bu niteliği, 1907 yılında kazandığı Nobel Edebiyat Ödülü törenine de yansıyor: Yazar "döneminin hâkim duygu ve düşüncesi olan var olma, ayakta kalma" mücadelesinin sesidir (The Nobel Prize: E.T. 10.12.2012, çeviri benim; krş. Lackey, 2007). Yazarın "If-" şiiri de aynı şekilde değerlendirilerek Viktorya Dönemine ait iki tutumun çok güzel bir ifadesi olarak tanımlanıyor: "zor şartlar altında sabretme ve soğukkanlılığını koruma" (*stoicism*) ile İngilizcede "*stiff upper lip*" diye deyimleşmiş, "zor durumda bile burnunu havada tutma," "İngiliz kibiri" (*jingoisism*) veya amiyane tabiriyle "kuyruğu dik tutma" diye Türkçeye aktarabileceğimiz tutumu yansıtan bir eser (bk. www.en.wikipedia.org/wiki/If). Şiirden bir bölüm, örneğin, benim bir yandan Türkçede şiir olmaya çalışırken, öte yandan biçim ve içeriği kaynak metne yakın bir biçimde aktarmayı amaçlayan "Eğer" (2012) başlıklı çevirimle, yani kendi "karşılaştırma tabanı"mla (*tertium comparationis*) (Toury, 1980: 122 ve sonrası; Broeck, 1985: 57), Tablo 1'de görüldüğü üzere, şöyle okunuyor (3. kıta, 1.-4. dizeler):

Tablo 1. Şiirin "Var Olma", "Ayakta Kalma" Mücadelesini Dile Getiren Bir Bölümü.

"Eğer" (Çeviren: Özgür Çavuşoğlu)	"If-"
Eğer bütün kazançlarından bir yığın yapabilir Ve hepsini bir yazı tura oyununda riske atabilirsen Ve kaybedip tekrar başa dönebilir Ve bu kaybından bir kelime dahi söz etmezsen;	If you can make one heap of all your winnings And risk it on one turn of pitch-and-toss, And lose, and start again at your beginnings And never breathe a word about your loss;

Şiir bu içeriğiyle aynı dönemin başka bir milliyetçi şairi William Ernest Henley'in (1849-1903) "Invictus" (Yenilmez) (E.T. 02.08.2016) başlıklı otobiyografik şiirine çok benziyor, benzetiliyor: "Şartların pençesinde / Ne ekşittim yüzümü ne de gözyaşı döktüm / Şansın kamçısı altında / Kanlar içinde ama diktir başım" (2. kıta, çeviri benim).

Aslında "If-" şiiri, bazı eserleri çocuk edebiyatı klasikleri arasına girmiş olan Kipling'in çocuklukla ilgili şiirlerinden biri (krş. Forster, 1909): Bir babanın oğluna zorlu hayat durumlarına dair öğütler verdiği, bu öğütlerini tutarsa "yetişkin yani cesur ve kuvvetli bir adam" olacağını söyleyen öğretici ve romantik bir çocuk şiiri. Öte yandan, her yaşta okuyucuya hitap edebilen bu şiirin içeriğinin otobiyografik yani gerçekçi yönünü de vurgulamak gerekir. Şair otobiyografisinde (2007: 129; krş. Ash, 2012) "If-" şiirini ülkesinin Güney Afrika Savaşları sırasında bölgeye yaptığı bir gezide tanışıp karakterine hayran kaldığı muharip devlet adamı Dr. Leander Starr Jameson'ın yayılmacı emellere hizmet eden zorlu hayat mücadelesinden esinlenerek yazdığını bizzat belirtmektedir. Jameson, doktorluğu bırakıp savaşa katılan bir kişi; tarihe "Jameson Saldırısı" (1895-1896) diye geçen savaşta yenilgiye uğradığı için suçlanarak hüküm giyiyor; ancak, azmi ve yılmaz karakteri sayesinde Cape Kolonisi başbakanlığına kadar yükseliyor. Şiirin ilk kıtası, Tablo 2'de görüldüğü gibi, Jameson'ın yenilgiden sonraki psikolojik durumu ile ilgilidir (çeviri benim):

Tablo 2. Şiirin Jameson'ın Savaş Yenilgisinden Sonraki Durumunu Anlatan Kıtası.

"Eğer" (Çev. Özgür Çavuşoğlu)	"If-"
"Eğer durabilirsen başın dik, etrafındaki herkes Sağduyuyu kaybedip suçlarken seni,	"If you can keep your head when all about you Are losing theirs and blaming it on you,
Eğer güvenebilirsen kendine, kuşku duyarken herkes,	If you can trust yourself when all men doubt you,
Yine de anlayabilirsen şüphelerini;	But make allowance for their doubting too;
Eğer sebat edebilir ve yorulmazsan sebat etmekten,	If you can wait and not be tired by waiting,
Ya da yalana maruz kalır, tevessül etmezsen yalana,	Or being lied about, don't deal in lies,
Ya da nefret edilirken senden, uzak durursan nefretten,	Or being hated, don't give way to hating,
Yine de dolaşmazsan iyilik timsali, bilge kişi edasıyla;"	And yet don't look too good, nor talk too wise."

Bu noktada, aynı kıtayı bir kez de çevirmen Ecevit'in "Adam

Olmak" şiirinden okuyalım (1976: 106):

"çevrende herkes şaşırса bunu da senden bilse
sen akli başında kalabilirsen eğer
herkes senden kuşku duyarken hem kuşkuya yer bırakır
hem kendine güvenirsen eğer
bekliyebilirsen usanmadan
yalanla karşılık vermezsen yalana
kendini evliya sanmadan
kin tutmayabilirsen kin tutana" Çev. Ecevit

Ecevit'in erek metninin ilk başta göze çarpan niteliği, çevirmenin biçimsel; daha doğrusu, kendi özgürlükçü, halkçı bakış açısını yansıttığı için "biçimsel" diyebileceğimiz tercihleri. Çevirmen hep (mütevazı) küçük harfleri kullanıyor ve noktalama işaretlerinden yararlanmıyor; önlü arkalı dizelerin sırasını değiştiriyor; şiir boyunca belirli bir kafiye düzeni takip etmeyen ve kısalı uzunlu dizeleriyle belirli bir hece ölçüsüne başvurmayan serbest nazım modelini tercih ediyor. Halk dilini, hatta "bekleyebilirsen" yerine "bekliyebilirsen" sözcüğünde görüldüğü gibi halk ağzını kullanırken, sık sık devrik cümle yapısına başvuruyor. Ayrıca, çevirmenin her kıtanın kendi içinde, diğer kıtalardan farklı bir kafiye düzeni oluşturmaya çalıştığını da hemen belirtmek gerekir. Bu nitelik, Giriş bölümünün başında alıntılıdığım, şiirin son kıtasına yapılacak karşılaştırmalı bir bakışla açıkça görülüyor: Birinci kıtada a/b/b/b/c/d/c/d kafiye düzeni varken son kıtada a/a/b/b/c/c/d/d şeklinde bir kafiye düzeni görülüyor. Bu biçimsel nitelikleri Ecevit'in kendi şiirlerinde, örneğin, "Taka" başlıklı şiirinin ilk iki kıtasında da görmek mümkündür (1976: 67):

"takalar geliyor allı yeşilli
takalar geçiyor dümenleri Lâzlı
takalar geçiyor en nazlı
yelkenlilerden de güzel

güvenli sılalarda işsiz dönenen
gezi yelkenlilerinden çok duyarak denizi
takalar geçiyor enginlere
yamalı göğsünü gere gere"

Böylece, şair Ecevit, Cumhuriyet Dönemi şiir geleneğimizde de sıkça rastlanan bu biçimsel özellikleri Kipling'ten çevirdiği "Adam Olmak" başlıklı şiirine de yansıtıyor; erek kültürün bir çevirmeni olarak, "yerlileştirici" (*domesticating*) (Venuti, 1998: 81) stratejilere başvurmak suretiyle kaynak şiirin bizim kültürel yaşantımızda da bir şiir, daha doğrusu, bir "üst-şiir" (Holmes, 1970) olarak var olmasına gayret gösteriyor. Böylece, çevirmen "işlevsel eşdeğerliği" amaçlamış görünüyor diyebiliriz.

Kaynak metinde olduğu gibi, sekizer dizeden oluşan dört kıtalı bir şiir olan erek metnin içeriğine baktığımızda ise, şiirin konuşmacısı olan babanın oğluna durum betimlemeleri yoluyla verdiği öğütlerini, kültürümüze ve onun bir parçası olan şiir geleneğimize uygun olarak, nispeten daha kısa bir biçimde, örneğin "ve" "veya" gibi bağlaçları kullanmadan, doğrudan, lafı uzatmadan verdiğini, kültürümüze ve günlük konuşma dilimize (halk diline) özgü sözcük ve deyişleri tercih ettiğini görüyoruz (vurgu benim): "kendini *evliya* sanmadan/ kin tutmayabilirsen *kin tutana*" (1. kıta, 7. ve 8. dizeler) / "Or being hated, don't give way to hating, / And yet don't look too good, nor talk too wise" (1. kıta, 7. ve 8. dizeler); "*ne kazandım diye sevinir, ne yıkıldım diye yerinir* / ikisine de vermiyebilirsen değer" (2. kıta, 3. ve 4. dizeler) / "If you can meet with Triumph and Disaster / And treat those two impostors just the same;" (2. kıta, 3. ve 4. dizeler); "ömür verdiğin *işler bozulsa* da yılmaz / *koyulabilirsen işe* yeniden" (2. kıta, 7. ve 8. dizeler) / "Or watch the things you gave your life to, broken, / And stoop and build'em up with worn-out tools" (2. kıta, 7. ve 8. dizeler); "*döküp ortaya varını yoğunu* / bir yazı-turada yitirsen bile [...] / *baştan tutabilirsen yolunu*" (3. kıta, 1, 2 ve 4. dizeler) / "If you can make one heap of all your winnings / And risk it on one turn of pitch-and-toss, / And lose, and start again at your beginnings" (3. kıta, 1.-3. dizeler); "herkesle *düşüp kalkar* erdemli kalabilirsen / unutmuyabilirsen halkı *kırallarla* gezerken" (4. kıta, 1. ve 2. dizeler) / "If you can talk with crowds and keep your virtue, / 'Or walk with Kings - nor lose the common touch," (4. kıta, 1. ve 2. dizeler).

Görüldüğü gibi, şair-çevirmen Ecevit, Can Yücel'in kültürümüze özgü deyişler, biçem anlayışı, halk dili ve hatta halk ağzıyla oluşturduğu, Yeniden Yazma Kuramı'nı (bk. Bassnett ve Lefevere, 1995) çok iyi örneklediği ileri sürülen "Türkçe Söyleyen" (bk. Çavuşoğlu, 2015) çeviri yaklaşımına benzer bir "özgür çeviri" anlayışı ortaya koyuyor. Her (yazınsal) çeviriyi erek kültürde bir yeniden yazma süreci olarak gören Yeniden Yazma Kuramı'nın bir yazınsal sistemi etkilediğini öne sürdüğü beş faktörün etkisini Ecevit'in çevirisinde de görmek mümkün: himaye (işverenin maddi, sosyal ve ideolojik etkisi, işveren yoksa çevirmenin kendisi), poetika (edebiyatın nasıl olması gerektiğine dair görüş), söylem evreni (yazarın eserinde gönderme yapmada özgür olduğu, belli bir zamana ait bilgi ve öğretiler ile nesne ve gelenekler), ideoloji (dünyanın nasıl bir yer olması gerektiğine dair görüş) ve doğal dil (Lefevere, 1985: 217, 232 ve sonrası; 1992: 100).

"Adam Olmak" başlıklı erek metne Yeniden Yazma Kuramı penceresinden bakınca; öncelikle, bu "üst-şiir" in başlığı önemli görünüyor. Çevirmen başlığı, oldukça uzun tek bir dilek-şart cümlesi olarak okunan metnin ikinci ana cümlecüğünden, yani konuşmacının son dizide "üstelik oğlum adam oldun demektir" deyişinden alıyor. Baba konuşmacının amacı, oğlunun "adam" olmasına öğütleriyle katkıda bulunmak; içeriğin bu ana mesajını çevirmenin bütünsel bir bakışla başlığına taşıma tercihi gayet anlaşılır bir seçim (son kıta, 5.-8. dizeler); üstelik şiir geleneğimizde "eğer" gibi tek başına yeterli bir anlam ifade etmeyen sözcükleri başlık yapmak nadir görülebilecek bir tercihtir. Ancak, bu deyim kültürümüzde cinsiyet farkı gözetmeksizin "iyi insan olmak" anlamına gelirken, İngiliz kültüründe, özellikle de kaynak metnin yazıldığı erkek egemen dönemde böyle bir anlama kesinlikle yol açmıyor. Alman filoloji uzmanlarının her dilin kendine özgü bir ruhsal özü vardır diye tanımladıkları "*seeliche*" kavramı bu durumu açıklıyor olsa gerek (bk. Rifat, 2004: 58). Ancak, Ecevit'in iyi insan olmaktan kastettiği açıktır: "halkı unutmamak", "emeğini hakça ortaya koymak" (4. kıta, 2. ve 6. dizeler); çevirmen aynı zamanda "di'li geçmiş zaman kipi" kullanarak, hitap ettiği "halkçı" okuyucusunun "adam

olduğunu” çoktan kabul ediyor, tartışmaya dahi açmıyor; onları, Tablo 3’te okunduğu gibi, ayrıcalıklı bir konuma koyuyor (4. kıta, vurgu benim):

Tablo 3. Ecevit’in Çevirisinin Son Kıtası ile Kaynak Metnin Son Kıtasının Karşılaştırılması.

“Adam Olmak” (Çev.Bülent Ecevit)	“If-”
herkesle düşüp kalkar erdemli kalabilirsen <i>unutmayabilirsen halkı</i> kırallarla gezerken dost da düşman da incitemezse seni ne küçümser ne büyültürsen çevreni her saatin her dakkasına <i>emeğini katarsan hakçasına</i> <i>herşeyiyle dünya önüne serilir</i> üstelik oğlum <i>adam oldun</i> demektir	If you can talk with crowds and keep your virtue, 'Or walk with Kings–nor lose the common touch, If neither foes nor loving friends can hurt you, If all men count with you, but none too much; If you can fill the unforgiving minute With sixty seconds' worth of distance run, <i>Yours is the Earth and everything that's in it,</i> And - which is more - you'll be a Man, my son!

Kipling’in şiirinde ise, konuşmacının “*you’ll be a Man*” deyişindeki anlam, tüm İngiliz milletine ve gelecek nesillere hitap eden “yetişkin yani güçlü ve cesur bir erkek olmak” anlamıdır; böyle bir deyişin Ecevit’in çeviri metnine uymayacağını, onu edebi olmaktan uzaklaştıracağını kabul etmek lazım. Şair, bu milliyetçi ve aslında “çocukluk” temasını aşan şiirini kendi sosyo-kültürel ortamına hâkim ilerleme, yayılma ideolojisinin ana güçlerinden biri olarak erkek egemenliği, erkek çocuklarının bu amaçla yetiştirilmesi ülküsü doğrultusunda yazıyor; günlük dille, düzyazıya yaklaşan uzun tek bir cümle oluşturarak, gerçekten konuşur gibi yazıyor. Şiirinin konuşmacısı, milletin gençleri, gelecek nesilleri öğütlerini tutarlarsa kesinlikle “tüm dünyanın onların mülkü olacağını” söylüyor: “*Yours is the Earth and everything that's in it,*” (7. dize); oğlu ancak böylece tam bir erkek adam olacaktır. Bu yayılcı bakış açısı, Ecevit’in halkçı yaklaşımında “herşeyiyle dünyanın önüne serilmesi”ne dönüşerek “dünyayı sahiplenen” yayılcı yan anlamını kaybediyor. Ayrıca, Ecevit’in kendi okuyucusunu ayrıcalıklılaştırması gibi, Kipling de kendi okurunu yani milletini ayrı ve üstün bir konuma koyuyor: Sözlere “*the common touch*” (otorite konumunda birisinin sıradan insanları anlayabilme becerisi), “*the unforgiving minute*” (telafisi olmayan zaman) gibi seçkin ifadeler ekleyerek, İngiliz

okuyucusunun da kendisi gibi seçkin ve ayrıcalıklı hissetmesini istiyor; baba konuşmacı olarak oğluna, daha doğrusu milletin tüm fertlerine hitabında olumlu, yüceltici sözcük ve ifadeler kullanırken, yaptığı durum betimlemelerinde 3. çoğul şahıslara olumsuz, küçültücü göndermelerde bulunarak onları "ötekileştiriyor". Bu ötekileştirme temasını Tablo 4 ile Tablo 5'te şöyle örneklendirebiliriz (2. kıta, 5–8. dizeler, vurgu benim):

Tablo 4. Kaynak Metindeki "Ötekileştirme" Temasının Bir Örnek Bölümle Gösterilmesi.

"If-"
If you can bear to hear <i>the truth you've spoken</i> Twisted by <i>knaves</i> to make a trap for <i>fools</i> , Or watch the things you gave your life to, <i>broken</i> , And stoop and build 'em up with worn-out tools:

Tablo 5. Kaynak Metindeki "Ötekileştirme" Teması Örneğinin Türkçede Kendi Çevirimle Okunuşu.

"Eğer" (Çev. Özgür Çavuşoğlu)
Eğer tahammül edebilersen çarpıtılmasına <i>söylediğin bir gerçeğin</i> , <i>Akılsızlara</i> tuzak kurmak isteyen <i>madrabazlarca</i> , Ya da katlanabilirsen <i>zarar görmesine</i> hayatını adadığın şeylerin Ve boyun büküp tamir edebilersen onları kırık dökük araçlarıyla;

Bu kıtadaki yan anlamları okumaya çalışırsak, konuşmacının oğlu her zaman doğruyu söyler; fakat madrabazlar onun sözlerini akılsızları kandırmak için çarpıtırlar; oğlunun hayatını adadığı değerleri vardır; "onlar" bu değerlerine zarar verir; fakat üstün nitelikli, yüce gönüllü birisi olarak, "onlar"ın bu tahriklerine, tahriplerine tahammül gösterebilir; yine de kavgasına azimle, tıpkı Jameson'ın yaptığı gibi, sıfırdan başlayabilir. Ancak, bu noktada, kendi çevirimi de hemen eleştirmeli; örnekteki son dizedeki "boyun bükme" tercihinin "olumsuz durumu kabullenip değiştirmeye çalışmamak" anlamına geldiğini; Ecevit'in "işe koyulmak" tercihinin ise daha uygun olduğunu belirtmeliyim:

"söylediğin gerçeği eğip büken düzenbaz
kandırabilir diye safları derd edinmezsen

ömür verdiğin işler bozulsa da yılmaz
koyulabilirsen işe yeniden” Çev. Ecevit

Çevirmen Ecevit, bu dörtlükte de içeriği yine halk diliyle, hatta “derd” sözcüğünde görüldüğü gibi halk ağzıyla, Türkçede daha edebi olan devrik yapılara başvurarak ve şiir geleneğimizde olduğu gibi az sözcükle aktarmaya çalışıyor. Ancak, yine halkçı, mütevazı bakış açısının uzantısı olarak, ikinci dizedeki “derd edinmezsen” tercihi, kaynak metinde bulunan “tahammül etmek”teki yüce gönüllülük, üstünlük duygusunu taşıyor; “işlerin bozulması” tercihi, “işlerin sanki kendi kendine kötüye gitmesi” gibi bir anlama yol açıyor, “ötekilere” bir gönderme yapmıyor. Belki de bu yüzden, Emre Kongar (E.T. 15.12.2012), Ecevit’in metninde yazarın bütün sözcüklerini, durum betimlemelerinin ayrıntılarını okuyamayınca, çeviriyi “çok güzel” fakat “aslına sadık değil” diye şairin tüm sözlerinin okunmasını amaçlayan, kendi deyimiyle “dümdüz” bir çeviri yapmaya çalışmış. Kongar’ın farklı bir amaçla yani farklı bir “*skopos*” (Vermeer, 1989) ile çeviri yapması ne kadar hakkıysa, Ecevit’in de erek okuyucu ve kültürün ihtiyaçları, beklentileri doğrultusunda, bir şair olarak “işlevsel eşdeğerlik”i amaçlayan bir çeviri yapması da o kadar hakkıdır. Zira başka bir eleştirmen de, yine dar ve kaynak-odaklı bir değerlendirmeye, Kongar’ı herhangi bir kafiye düzeni, ritim duygusu gözetmeksizin edebi olmaktan uzak bir metin ürettiği için, “manzum” bir eserin “aslına sadık olmamak” ile eleştirebilir. Her çeviri eleştirilebilir ama çevirmenin amacını, makro-stratejisini, tercihlerini etkileyen bütün dilsel ve dil-dışı yani sosyo-kültürel kısıtlamalarını göz önüne almak yani “çevirmenin omuzunun üstünden bakma[k]” (bk. İnce, 1993: 8), böylece daha nesnel, daha gerçekçi olmaya çalışmak şartıyla, şimdiki örneğimizde bir kez daha görüleceği gibi.

Ecevit’in “iyi insan olmak”tan neyi kastettiğini bildiren son kıtadaki iki öğüdüne biraz daha yakından bakalım: “herkesle düşüp kalkar erdemli kalabilirsen/ *unutmayabilirsen halkı kırallarla gezerken*” (1. ve 2. dizeler, vurgu benim) / “If you can talk with crowds and keep your virtue, / ‘Or walk with Kings – nor lose the common touch” (son kıta, 1. ve 2. dizeler, vurgu benim) ve “emeğini katarsan hakçasına” (6. dize) / “If you can fill the

unforgiving minute" (5. dize). Böylece, kaynak şiirin konuşmacısı, Kraliçe Viktorya döneminin seçkin, yayılcı İngiliz ideolojisine hizmet eden, üst sınıfla irtibat kurabilen, alt sınıfla da bağı (faziletini kaybetmeden!) koruyan özellikle "orta sınıfı" ve onların çocuklarını her dakika bu ölküye hizmete çağırırken, erek metnin konuşmacısı ise kendi insanını halkına yani sokaktaki insana, sıradan vatandaşa hizmete çağırıyor sanki. Ecevit'in konuşmacısı, erek kültürün o dönem Türkiye'sindeki Halkçı Karaoğlan'ı olmuş, bir meydanda seçmenine hitap ediyor gibi konuşuyor. Ülkesinde dağa taş ismi yazılarak dünya görüşü paylaşılan siyasetçi Ecevit'in "halkçı" ruhu ve dili, doğal olarak, çevirmenin bu tercihlerine doğrudan yansımış görünüyor. Okuduğu Robert Kolej'de Anglosakson kültürünü yakından tanımış, ömrünü politikaya vakfetmiş bir çevirmen olarak Ecevit'in Kipling dönemini, onun milliyetçi, Britanya İmparatorluğu'yla özdeşleştirilen kimliğini bilmemesine olanak yok gibidir. Ancak kendi döneminin sosyo-kültürel koşulları, okur beklentileri, değerleri, kaynak kültür döneminin koşulları, beklentileri ve değerleriyle örtüşmeyince, çevirmen kaynak metni doğal olarak kendi gerçekleri doğrultusunda anlamlandırmış ve çeviri metinde böyle bir farklılık, Popoviç'in deyimiyle (1987: 34) hem "bireysel" hem de "konusal" diyebileceğimiz bir "kaydırma" meydana gelmiş olduğu görülüyor. Bu noktada, çevirmen Ecevit, anlamın tarihselliğine ve şimdide yeniden üretildiğine vurgu yapan yazın kuramcısı Barthes (1999: 78) ve yorumbilimci Gadamer'in (bk. Özlem, 2011: 29 ve 30) bu görüşlerine uygun düşen bir anlamlandırma süreci yaşamış; adeta "yazarın ölümü"ne (Barthes, 1978) sebebiyet vererek, "yazarın metni" ile "okur" arasındaki "ufukların kaynaşmasıyla", işbirliği ve "diyalog" ile anlamın kurulduğuna inanan Gadamer'in felsefi yaklaşımına yakın bir okuma yapmış gibi görünüyor.

Ancak, bir çeviriye bütünsel ve bağlamsal yani dizgesel yaklaşarak kaynak metne göre yapılan değişiklikleri açıklamak demek, metinde tespit edilebilecek bazı "hata"ları, Popoviç'in (1987: 34-35) deyimiyle, "olumsuz kaydırmaları" görmezden gelmek demek değildir. Nitekim Ecevit'in konuşmacısı 3. kıtanın 7. ve 8. dizelerinde oğlunun başkaları tarafından yalnız bırakıldığı

bir durumu betimliyor: “herkesin bırakıp gittiği noktada / sen dayanabilirsen tek”. Ancak kaynak metnin iç bağlamını dikkatlice incelersek oradaki “they” (onlar) sözcüğünün başka insanlara değil, bir üst dizedeki “your heart and nevre and sinew” (yüreğin, sinirlerin, kasların) sözcüklerine gönderme yaptığı, bir alt dizinin de bu yoruma açıklık getirdiği hemen anlaşılacaktır: “If you can force your *heart and nevre and sinew* / To serve your turn long after *they* are gone / And so hold on when there is nothing in you” (3. kıta, 5- 7. dizeler, vurgu benim) / “Eğer hükmedebilirsen yüreğine, kaslarına ve sinirlerine / Hizmet etsinler diye sana, çoktan tükenmiş olsalar da / Ve böylece dayanabilirsen, hiçbir şey kalmamışken içinde” (çeviri benim).

Sonuç

Sonuç olarak, İngiliz şair Kipling’in 20. yüzyılın başında kendi toplumunun yaşantıları ve hâkim düşüncelerinin etkisi altında, sadece kendi toplumunu ve kültürünü düşünerek 1910 yılında yazdığı “If-” şiirini, Ecevit 66 yıl aradan sonra “Adam Olmak” başlığıyla kendi toplumu için kendi kültürüne aktarırken, erek kültürün koşulları, kısıtlamaları içinde ve bu kültürün önemli bir parçası olarak kendi dünya görüşünün de etkisi altında kararlar alarak, kuvvetli ve zayıf yönleriyle “işlevsel yeterlilik” (bk. Reiss ve Vermeer, 1984) gösteren “özgür” bir şiir çevirisi, Holmes’un deyimiyle, bir “üst-şiir” üretmiş diyebiliriz. House (2001: 247), çeviriyi “yeniden bağlamına oturtma” (*recontextualization*) diye ele aldığı çeviri eleştirisi modelinde böyle bir kaynak metin-erek metin ilişkisini “işlevsel-edimsel eşdeğerlik” olarak tanımlıyor. Araştırmacı (2001: 250), Ecevit’in çevirisi gibi, “kültürel bir filtre” vasıtasıyla erek kültürün dil ve söylem dünyasında işlev gören, fakat kaynak metnin ortaya çıktığı söylem dünyasını harekete geçirmek için herhangi bir girişimde bulunmayan çevirileri “örtük çeviri” (*covert translation*); Kongar’ın düşüncesindeki gibi yazarın sözlerini “dümdüz” aktarmayı amaçlayan erek metinleri ise “bariz çeviri” (*overt translation*) diye adlandırıyor. Öte yandan, yazı boyunca okuduğunuz, kaynak şiirdeki sözler kadar estetik nitelikleri de göz önünde bulundurmaya çalışan ve bir “karşılaştırma tabanı” olarak yararlanmaya çalıştığım kendi

çevirim ise ikisinin arasında kalıyor gibi görünüyor. Raymond van den Broeck'ün (1985: 61) çeviri eleştirisi modeline göre ise, Ecevit'in erek kültürde sanki özgün bir metin gibi işlev görmesini amaçladığı "kabuledilebilir" (*acceptable*) (Toury, 1995: 56-61) çevirisi ile Kongar'ın düşüncesindeki "yeterli" (*adequate*) çeviri iki uç noktayı oluştururken, benim erek metnim yine ikisinin arasında bir yerde konumlanarak şiir çevirisindeki kendi tercihimin ortaya koyuyor.

Ayrıca, House'un bir metinle onu çevreleyen sosyo-kültürel bağlam arasında sıkı bir ilişki ve etkileşimin varlığı düşüncesi ile Jähnichen'in ve dolayısıyla ondan alıntı yapan Salevsky'nin tarihsel bir kültürel bağlam karşılaştırması yapılmasının ve çevirmenin öznel bakış açısının göz önünde bulundurulmasının özellikle "özgür" yazınsal çevirilerde işlevsel yeterliliğin saptanması bakımından ne derece önemli olduğuna dair düşüncesi "Adam Olmak" başlıklı şiir çevirisiyle olumlanmış oluyor. Ayrıca, Jähnichen'in sosyo-kültürel bağlamdaki farklılıktan dolayı "yan anlamsal metin potansiyelinin oluşması"na dair düşüncesinin etkililiği de bu incelemede kendini oldukça gösteriyor. Çevirmen Ecevit, Salevsky'nin (1998: 206) yazın çevirisindeki süreci açıklarken ileri sürdüğü gibi, kaynak metni yorumlarken bazı anlamlara özel vurgu yapıyor ve onları erek metninde öne çıkarıyor; Ecevit'in "adam olmak," "halkı unutmamak," "emeğini katmak hakçasına" tercihlerinde açıkça görülen bu "önemleştirme", yine Salevsky'nin (1998: 212) vurguladığı gibi, "dilsel, yazınsal ve sosyal zincirlemelere" bağlı olarak ortaya çıkıyor.

Böylece, hem özel yaşantısı hem de sanatıyla zamanının "yılmaz bir şövalyesi" gibi yaşamış olan yazar ve şair Kipling'in demokrasiye, insanlığa değil, belli bir grubun yani milletin üstünlüğüne inanan, yayımcı ilerleme ülküsü etkisinde yazdığı bir babadan oğluna öğütler manzumesi, bu "üst-şiir" in özellikle en can alıcı son kıtasında, Türkiye Cumhuriyeti'nin "Halkçı Karaoğlan" Ecevit dönemine hâkim, mütevazı, sıradan insan yaşamının önemine inanan, halkı için iyi bir insan olarak yaşamayı amaçlayan demokratik bir ülkünün sesine dönüşüyor adeta. Kendi

kültüründe “İmparatorluk Şairi” olarak anılmasına rağmen, devletin resmi unvanlarını kabul etmemiş bir “Halk Şairi” (*People’s Laurette*)¹ olan yazar Kipling’in bu “halkçı” yönü, çeviri vasıtasıyla, on yıllar sonra oldukça farklı bir kültürdeki bir diğer yazar ve şair olan Ecevit’in “halkçı” kimliğiyle buluşuyor gibi görünüyor. Bu sayede çevirmen Ecevit, “yeniden yazan”, “Türkçe Söyleyen” Can Yücel’in özgün ve özgür çeviri anlayışına benzer bir biçimde, Lawrence Venuti’nin (1998: 12) “yerlileştirici” çeviri tanımına uygun olarak, sanki Kipling’in duygu ve düşüncelerine kolay bir erişim sağlıyormuş havası yaratan bir “şeffaflık” yanılması yaratıyor.

“Peki, biz hangisini işitiyoruz Ecevit’in bu ünlü çevirisini okuyunca? Şiirde sesini duyduğumuz konuşmacı ‘yılmaz bir şövalye mi, yoksa halkçı Karaoğlan mı?’” diye haklı olarak sorduğunuzu duyar gibi oluyorum. İkisini de işitiyoruz bence; “Adam Olmak” şiirindeki anlamların, tam da Gadamer’in etkili bir biçimde vurguladığı gibi, iki “kurucu” ortağını birden duyuyoruz çeviride, birincinin üstü biraz “örtük” olsa da...

Kaynakça

- Akar, Rıdvan-Can Dünder (2015). *Karaoğlan*. İstanbul: Can Yayınları.
- Akbulut, Ayşe Nihal (2012). “İşlevsel Eylem Kuramı Işığında Yazın Çevirisi: Bir Örnek, Etik Bir Karar Süreci, Çeviri Kararının Eğitime Yansımaları ve Çeviri Eleştirisi için Küçük Bir Not”. *Ç.N. 16*, s. 112-118.
- Ash, Chris (2012). *The If Man: Dr. Leander Starr Jameson: the Inspiration for Kipling’s Masterpiece*. Güney Afrika: 30⁰ South Publishers.
- Barthes, Roland (1978). “The Death of the Author”. *Image, Music, Text*. (Çev. Stephen Heath). New York: Hill & Wang. s. 142-148.

¹bkz. www.kipling.org.uk/kip_fra.htm.

- Barthes, Roland (1999). Eleştiri Nedir? *Yazı ve Yorum*. (Ed. ve Çev. Tahsin Yücel). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s. 74-78.
- Bassnett, Susan-André Lefevere (1995). Preface. *Translation, History and Culture*. (Ed. Susan Bassnett – André Lefevere). London and New York: Cassell. s. ix.
- Beach, Joseph Warren (1962). Rudyard Kipling. *English Literature of the Nineteenth and the Early Twentieth Centuries, 1798 to the First World War*. (Ed. Hardin Craig). New York: Collier Books. s. 237-240.
- Broeck, Raymond van den (1985). "Second Thoughts on Translation Criticism". *The Manipulation of Literature Studies in Literary Translation*. (Ed. Theo Hermans). London and Sydney: Croom Helm. s. 54-62.
- Carrington, Charles (1955). *The Life of Rudyard Kipling*. Garden City, New York: Doubleday & Company.
- Çavuşoğlu, Özgür (Çev.) (2012). "Eğer". (Yaz. Rudyard Kipling). *Türk Edebiyatı*. Mayıs 2012, s. 29.
- Çavuşoğlu, Özgür (2015). *The "Rewriter" par excellence: "Türkçe Söyleyen" Can Yücel*. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing.
- Dillingham, William (2008). *Being Kipling*. New York: Palgrave Macmillan.
- Drabble, Margaret - Jenny Stringer (1990). Kipling, Rudyard. *The Concise Oxford Companion to English Literature*. (Ed. Margaret Drabble - Jenny Stringer). Oxford, New York: Oxford University Press. s. 307-308.
- Ecevit, Bülent (1968). *Bu Düzen Değişmelidir*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Ecevit, Bülent (1976). *Şiirler: Şiir Çevirileri, Yazın ve Sanat Yazıları*. Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık.
- Forster, Edward Morgan (1909). "Kipling's Poems". *Journal of Modern Literature*. (Ed. Michael Lackey). C. 30, S. 3, Bahar 2007, s. 12-30.

- Havholm, Peter (2009). Being Kipling: A Journal of Victorian Fiction. *Nineteenth Century Literature*. C. 64, S. 1, s. 123-126.
- Henley, William Earnest (Erişim Tarihi: 02.08.2016). "Invictus", <https://www.poetryfoundation.org/poems/51642/invictus>.
- Holmes, James S. (1970). "Forms of Verse Translation and the Translation of Verse Form". *The Nature of Translation: Essays on the Theory and Practice of Literary Translation*. (Ed. James S. Holmes - Frans de Haan - Anton Popovic). Mouton, The Hague, Paris: Publishing House of the Slovak Academy of Sciences. s. 91-96.
- House, Juliane (2001). "Translation Quality Assessment: Linguistic Description versus Social Evaluation". *Meta*. C. 46, S. 2, s. 243-257.
- İnce, Ülker (1993). "Çeviriyi Eleştirmeden Önce". *Dilbilim Araştırmaları*. (Ed. Gül Durmuşoğlu - Kamile İmer - Ahmet Kocaman - Sumru Özsoy). Ankara: Hitit Yayınları. s. 5-11.
- İnce, Ülker (2010). "Çeviri Eleştirisi Üzerine Bazı Düşünceler". *Ç.N.* S. 11, s. 105-110.
- 68
- Karadağ, Ayşe Banu (1997). *From Impossibility to Possibility in Poetry Translation: A New Insight for Translation Criticism*. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü.
- Kipling, Rudyard (1910). "If". *Rewards and Fairies*. USA: The Country Life Press. s. 181-182.
- Kipling, Rudyard (1928). *A Book Of Words*. London: Macmillan.
- Kipling, Rudyard (2007). *Something of Myself*. London: Hesperus.
- Kongar, Emre (Erişim Tarihi: 15.12.2012). Rudyard Kipling Okumak: "Eğer", http://www.kongar.org/aydinlanma/2009/764_Rudyard_Kipling_Okumak.php.
- Kurultay, Turgay (1999). "İkinci Dilden Çevirinin Yasak Meyvesi". *Virgül*. 15 Ocak, s. 25-29.

- Lackey, Michael (2007). "E.M. Forster's Lecture 'Kipling's Poems'". *Journal of Modern Literature*. (Ed. Michael Lackey). C. 30, S. 3, s. 12-30.
- Lefevere, André (1985). "Why Waste Our Time on Rewrites?". *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*. (Ed. Theo Hermans). London and Sydney: Croom Helm. s. 215-243.
- Lefevere, André (1992). *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. London and New York: Routledge.
- Lopez, Jesus Angel Gonzalez (Erişim Tarihi: 10.12.2012). English Realism: The Victorian Era (1837-1901), <http://literatureinenglishunican.blogspot.com/2009/12/english-realism-victorian-era-1837-1901.html>.
- Nord, Christiane (1991). *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-oriented Text Analysis*. Amsterdam and Atlanta: Rodopi.
- Odabaşı, Cem Mehmet - Şaban Köktürk (2013). "Rudyard Kipling'in 'If' Adlı Şiiri ve Türkçe'ye Bülent Ecevit Tarafından 'Adam Olmak' Başlığıyla Aktarılan Çevirisinin André Lefevere'nin Yaklaşımı Doğrultusunda İdeolojik Bir Değerlendirmesi". *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*. C. 15, S. 2, s. 191-209.
- Orwell, George (Erişim Tarihi: 11.05.2006). "Essay on Kipling", <http://gutenberg.net.au/ebooks03/0300011h.html#part17>.
- Özlem, Doğan (2011). "Gadamer: Aslolan Metindir". *Hermeneutik ve Şiir*. İstanbul: Notos Kitap. s. 28-31.
- Popoviç, Anton (1987). *Yazın Çevirisi Terimleri Sözlüğü*. (Çev. Suat Karantay - Yurdanur Salman). İstanbul: Metis Yayınları.

- Popoviç, Anton (1970). "The Concept of 'Shift of Expression' in Translation Analysis". *The Nature of Translation: Essays on the Theory and Practice of Literary Translation*. (Ed. James S. Holmes - Frans de Haan - Anton Popovic). Mouton, The Hague and Paris: Publishing House of the Slovak Academy of Sciences. s. 78-87.
- Reiss, Katharina - Hans J. Vermeer (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen, Germany: Niemeyer.
- Rifat, Mehmet (2004). "Azra Erhat'ın Bir Yazısı: Üslup Biliminde Yeni Bir Yöntem". *Varlık*. S. 1165, s. 57-60.
- Salevsky, Heidemarie (1998). "Translation Criticism: A Fictitious Problem of Translation Science?". *Über die Sprache hinaus: Beiträge zur Translationswissenschaft*. Heidelberg: Textcontext.
- The Nobel Prize in Literature 1907 (Erişim Tarihi: 10.12.2012). Presentation Speech, http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1907/press.html.
- Topuzoğlu, Ali (1975). *Halk Adamı Ecevit*. İstanbul: Tok Yayınları.
- Toury, Gideon (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Toury, Gideon (1980). *In Search of a Theory of Translation*. Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics.
- Venuti, Lawrence (1998). *Scandals of Translation*. Londra and New York: Routledge.
- Vermeer, Hans J. (1989). "Skopos and Commission in Translational Action". *The Translation Studies Reader* (2000). (Ed. Lawrence Venuti). London and New York: Routledge. s. 221-232.

Yılmaz, Arsun Uras - Özgür Çavuşoğlu (2014). "Şiir Çevirisi Üzerine Sosyo-kültürel Bağlamda Söylem Çözümlemesi: R. Kipling'in 'If' Şiirinin Türkçe Çevirileri". 27. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları. s. 226-235.

Young, Elizabeth (Erişim Tarihi: 23.05.2016). "Flight from the Imagination: Was Rudyard Kipling a Modernist, Experimentalist or an Imperialist Windbag, a Producer of Populist Rhetoric? And Why does a Faint Sense of Unease Still Cloud His Name?", <https://www.newstatesman.com/flight-imagination-was-rudyard-kipling-modernist-experimentalist-or-imperialist-windbag-producer-pop>.